

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

De genstande man finder i de enkelte rum

Som regel følger registreringen et mønster.

Fra stue, til karle eller pigekammer, køkken, bryggers og loft.

I huggehus og stald slutter registreringen som regel.

De genstande man finder i de enkelte rum hænger som regel sammen med rummets funktion.

Man vil ikke finde fx "et Sængestæd med Omhæng" i stalden eller en "Plov med Behør" i øverstestuen.

Mindre genstande kan derimod godt optræde på sære steder.

Index

INDEX	1
MØBLER I STUER OG I KAMRE	1
FORSKELLIGT FRA KØKKEN OG BRYGGERS	2
TØJ & TEKSTIL :	2
FRA HUGGEHUSET OG I STALDEN	3
Dyrene :	3
SKIFTE-ORDBOG	4
BEGREBS-ORDBOG	18

Møbler i stuer og i kamre

Bench

Bord = somregel langbord

Egebord

Egedragkiste

fyrre Hengeskab

Fyrrebord

Fyrrekiste

Himmel Seng = himmelseng

Jernbilæggerkakkellovn

Jern-Kakkellovn

Klæde Kiste

Klæde skab

lehnstoel = lænestol

Madskab

Sengested

Slagbenk

Stander Seng

Stoele

Stueuhr

Taberet = taburet

Vindovn

Vraaskab = "hjørneskab"

Vugge

Bog hylde

Egeskrin =skrin til personlige småting

Egeskrin =skrin til personlige småting

Glas Løgte = glaslygte

Haspe = "Garnvinde"

Karter (som regel opgivet i par)

Kaaber Kiedel = kobberkedel

Leerfad = lerfad

Lyse Sax = lysesaks

Mangel fiel og stok = manglebrædt m. stok

Messing becken

Messing Kiedel = messingkedel

Morter

Pyramide = "amagerhylde"

Rok

Skeer

skielderier

Speil

Stager = lysestager

Steen Kruuse med Laag = lågkrus

Stettins- Tallerken = en art fajance

Strygejern

Theepotte = tepotte

Tinkruus

Tintallerkner

Øl Kande

Småting:

Blick Lygte = bliklygte

Forskelligt fra køkken og bryggers

Aag = g
Baller med jernbånd = baljer
Bryggekar
Bryggerkiedel
Degnetrug = til bagning
Driftetrug = trug til rensning af korn
Dørslag
Eege kar
Fierding = rummer 1/4 tønde
Fleske-Olle = "sulekar"
Hakkebret
Haand-qvern = håndkværn
Ildtang
Jern Pande = "stegepande"
Jerngryde
Karstoel = karstol "taburet" til baljer
Kierne = kærne
Kjedelskrog = kedelkrog
Kniv
Malkekander
otting = rummer 1/8 tønde
Peber Qvern
reballie = hrebalje
Rist = til stegning pååbent ildsted
Riveiern = rivejern
Saltkar
Saltkar
Siebøtte
Sigte
Skieppe = skæppe
Sold
Spand
Standtønder = opretstående tønder
Strippe
Trefoder = trefod
Træbismer = bismervægt af træ
Vandspand
Ølflasker
Ølle Tragt
Aag = g

Tøj & tekstil :

Var der grønternede eller blåternede "gardiner" på omhængssengen?
Hvilke materialer var dynerne lavet i?

Ofte giver skifteprotokoller et godt indtryk af landbosamfundets tekstiler.

Både personlig beklædning og "boligtekstiler" hørte til værdierne, når et dødsbo skulle registreres.

Beenklæder = benklæder
Blaadigtens = blådigtens , "blåmønstret"
Blaargarns
Blaastribet
Bulle = bul, ærmeløs kvinde"trøje"
Buxer = bukser
dreeils = drejels
Dug
Dyne
filtes = lavet af filt
Forklæde
grøntribet
graastribet
gultribet
Halstørklæde
Hampe = laver af hamp
Hat
Hoser
Hoved Dyne
Hoved Pude
Hue
Hvergarns = lavet af hvergarn
hvid
hørlærrtiz = af hørlærred
Haandklæde
Kappe = kvindeligt hovedtøj
Kartuns = kattuns
Kiol = "jakke" til mænd
Knapper
Kniplinger
Krave
Kaabe = kåbe (kvindeovertøj)
Kaars Kl der = korskl der (til kvindehue)
Lagen (ses ofte i par)
Liin = lin til kvindehovedtøj
Lommeuhr
Messing
Nattrøie
Olmerdugs
Overdyne
prikker
rødtribet
Serker = særke, "underkjoler"

De genstande man finder i de enkelte rum

Skind
Skindbuxer = skindbukser
Skindpuude = skindpuude
Skiorte = skjorte
Skiørt = skørt, “nederdel”
Skoe = sko
Slette = enkle, uden pynt
Spender = spænder
sribet
Strømber = strømper
Støvler = støvler
Sølf = sølv
Taftes = taftes, af taft
Træskoe
Trøje
Tærnet = ternet
Tørklæde
ulmerdugs = af olmerdug
underdyne
Vadmels
Vanter
Vest
Vaar = dynevår, pudevår
Ærmer = som regel løse pyntærmer

Fra huggehuset og i stalden

Beslagen Vogn
Buløxe = buløkse, “skovøkse”
Baand Knif = båndkniv, “snittekniv”
Gravespade
Greeb = greb
Halskobbel
Hammel
Harve
Hauger = løse sider t. arbejdsvogn
Huge block = huggeblok
Høelee = høle
Haandøxe = håndøkse
Jern Vægge = jern “kile”
Korn Harpe (til kornrensning)
Læderseler
Meye Jern = mejejern, “kornle”
Naur = naver, stort bor
Plov med Behør = plov m. tilbehør
Skiære Bænk og Kniv = skærebænk

Skiære Kiiste (til foderhakning)
Sliibe Steen = slibesten
Spade
Stie = stige
Tel Øxe = tælleøkse (til udhuling)
Tengsel = lille økse
Tromle
Tækkelad
Tørvespade
Vogn
Øxe = økse

Dyrene :

Med hjælp fra skifteprotokollerne kan man tit få et godt indtryk af besætningen på en bestemt gård, eller danne sig et overblik over husdyrholdet på en egn.

Beste = bæster (heste)
følle = føl
faar = får
Gies med Grøde = “gæs med unger”
Giæs = gæs
Grise
Hest (ofte = hingst)
Hestføl
Hestplag = plag
Hingst
Hoppe
Kalfve = kalve
Koe = ko
Lamb = lam
Qvie = kvie
qvie Kalfve = kviekalve
Qvæg = kvæg
Spæde Kalve
Stud Kalv
Studlinger = studekalve
Sviin = svin
Ungsvin = ungsvin
Væder

Skifte-ordbog

Den følgende ordliste er todelt. - 1. afsnit udgøres af de konkrete ting, der kan optræde i skifterne. - 2. afsnit udgøres af de øvrige ord og vendinger, der uden forklaring kan gøre teksten svært forståelig.

Adrienne/adriane: Oprindelig løs negligedragt med slæb.

Agæsæt/afsæt: Overdel til stadsvogn.

Alkoveseng, indelukket seng, sengested:

Hvis selve sengen ikke blev vurderet i skiftet, betyder det, at det drejede sig om en indbygge seng (alkove), der børte til husets nagelfaste inventar.

Arre: Kornsorten havre.

Bageovn: Stor ovn af ler.

Bagplov: Den egentlige ploy, mens forstillingen, hjulene kaldtes forplov eller hjulene.

Bagstol: Stol med ryglæn.

Barchent: Tykt stof af bomuld eller halvt hør og halvt bomuld - evt. til dynevår eller foerstof.

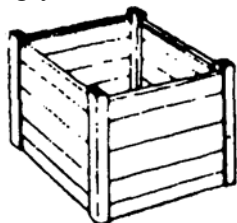
Bay/baj/boj/boy: Tykt, groft, løst vævet uldstof, valket og kradset. Kendt fra 1500-Arene.

Bede: Kastreret vædderlam.

Bild-/biljern: Bille- eller bildehammer til bildning/skærping af møllesten.

Bilægger-kakkeovn: Lukket varmeovn i stuen. Fyredes bagfra - fra køkkenet.

Binding: Betegnelse for husets fag. Bing: Firkantet træramme, f.eks. omkring håndkværn, - også mindre aflukke til gryd, malt eller salt, se fig. illustration.

Bismer: Toarmet vægtstang med en krog i den ene ende samt et lod i den anden, forsynet med håndtag til ophængning.

Bitræ: Bistade til bikuber.

Skifte ordbog

Blakket: Parve på kreatur.

Blommet: Blomstret - især om stof.

Blæset/blisset: Farvetegning i hovedet af visse husdyr, specielt heste **og** køer.

Blårgarn: Garn spundet af de grovere, fra sorterede taver afhør, evt. hamp.

Blårlærred: Stofvævet af blå (blårgarn).

Boldgryde: Oprindelig vist en udbuget gryde - men også en hue, der kan trækkes ned over øreme.

Bolster: Linned underdynevår, evt. sribet.

Bombasin: Oprindelig italiensk silkestof til foer. Senere betegnelse for flere forskellige stoffer, f.eks. glat uldstof af kamgarn eller stof med silkeklæde og uldent islæt.

Bonect: Flad hovedbeklædning - tidligere brugt af præster.

Bord: Fjæl - brede brædder.

Bordblad: Bordplade.

Bordkrans: Metalring, hvorpå varme gryder og fade anbragtes på bordet.

Boutelile: Fransk ord for flaske.

Bredsel: Tæppe (dyne uden fyld) til at lægge over sig i sengen.

Brik: Træbrik, smørbrik - et brat til at lægge smør på når det blev taget af kærnen - senere en slags "smørrebræt".

Bryggers: Et rum i et hus indrettet til ølbrygning.

Brystdug: Veste-lignende undertrøje til mind, ofte af kostbart stof - enkelte steder med sirtses ærmer.

Brækkværn: Møllekværn, hvorpå kornet brækkes.

Buesav: Alm. snedkersav. Bul/bol: Ærmelet livstykke eller trøje.

Buløkse: Skovøkse, en stor og svær økse med smalt blad til træfældning. Bunden trøje: Strikket trøje.

Bur: Spisekammer.

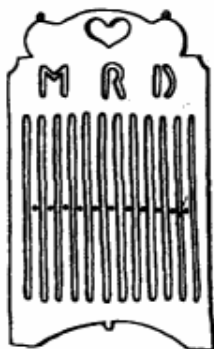
Bærekar: Stort kar med ører - bryggerkar.

Bæst: Hest, uden hensyn til køn.

Bøl/bolle: Tyr, kastreret som voksen. Bollet stud: Stud, der er blevet kastreret som voksen.

Skifte ordbog

Båndkniv: Tyk, lige bred, ensidig slebet kniv m. ombøjet håndtag i hver ende.

Båndvæv: Stor kamlignende bræt med lodrette smalle riller skiftende med en vandret række huller, hvorpå smallere bånd kunne væves.

Cantuche: Kvindebeklædning.

Camelot: Oprindelig stof vævet udelukkende af kamel- eller gedehår, senere blev der iblandet fåreuld osv.

Cannifas: Kanefas (latin: cannabis): hamp. Groft vævet, ubleget stof af hamp el. lign.

Chatol: Kombineret skuffe og skabsmøbel med skuffeparti foruden, en skrå klap midtpå og ovenpå et mindre dybt overskab - evt. med glasplade. Der ofredes særligt meget på partiet bag midterklappen, der kunne slås ned og hvile på 2 stokke. Her var små skuffer og undertiden hemmelige rum. Den skrå klap erstattedes omkring 1800 af en buet klap, der kunne skydes op og ind i selve møblet.

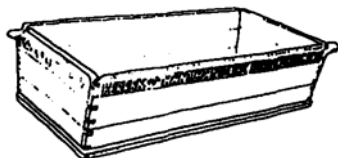
Chenille: Lang smal kvindefrakke med flere slag, det ene længere end det andet, det midterste og længste nåede kun til midt på armene.

Cikorie: Tørret rod af cikorieplanten bragtes som surrogat for eller tilsætning til kaffe.

Damask: Egl. stof fra Damaskus: atlaskvævet stof med skiftende trend- og islætvirkning.

Danzig-tøj: Stof fra Danzig i Polen (før Tyskland).

Dejnkår/dejnkiste: Kår til æltning af dejen.

Deller: Fjæl eller brædder.

Degen: Stikvåbnet "kårde".

Draf/drav/drøvtønde: Svinetønde, affaldstønde.

Skifte ordbog

Drag og kroge: Også kaldet drav og i Thy og på Mors: Spjarer. Pindeværk på høledraget, der samlede komet, når der høstedes.

Dragkiste: Skuffemøbel på lave fødder med 4-5 skuffer.

Drejl: Af latin triliix = tretrådet, altså treskafts vævning. Senere er drejl betegnelsen for atlaskvævning med små, enkle geometriske mønstre.

Dræt/drættetøj: Seletøj til heste/stude.

Drøftetrug/driftetrug: Fladt trug til at drøfte eller rense kom mv. med, idet materialet kastedes op mod vinden, så avner og skaller blev frasorteret.

Dukat: Guldmønter.

Dulsian: Træblæseinstrument, fagot-lignende.

Dørslag: Betegnelse for si af metal eller lertøj - af tysk durchslag.

Ems: Glatvævet, uldent stof.

Eske: Af asketræ.

Fileskrue: En art høvlebænk.

Firsellet/firskaftet: I firskafte eller firsellet (sillet) vævning løber islætten over og under 4 trendtråde ad gangen.

Fladtørv: Flade, runde hedetørv.

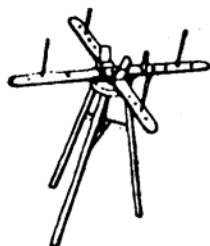
Flaskefoder/flaskefødder: Skrin/hylster til opbevaring af flasker på rejse.

Flatte: Flad kurv (løb) eller kasse, hvori dejen - efter at være æltet i dejtruget - slås op til brød.

Flor: Løst stof vævet af silkeaffald eller fint, meget løstvævet blågarns eller bomuldslærred.

Foldseng: Slagbænk og foldbænk til at oprede med sengetøj.

Fur/fuhr: Møbler lavet af fyrretræ.

Fyrbækken: Stort messingbækken med låg, hvori der anbragtes gløder til opvarmning af sengene.

Skifte ordbog

Fyrfad: Lille fad af messing eller kobber, som sættes på bordet med gløder til piben.

Fæhus: Stald til køer.

Frammers/fremmers: Nørrejysk for bryggri - vist nærmest, når køkken og bryggers var et rum.

Galt: Kastreret orne til fedning.

Gammelt øl: Stærkt øl - til høsten.

Garnvinde: Bestod af 4 fra en aksel udstående arme, der ved enderne var forsynet med et lige eller svagt bøjede parallelt med akslen anbragte træstykker/løse pinde.

Gjeldvædder: Kastreret vædder.

Geridon: Lille, højt bord til at stille en skulptur eller lysestage på

Gjord: Bånd af vidjer/metal omkring bødkerarbejder - samt remme til at binde omkring forskelligt.

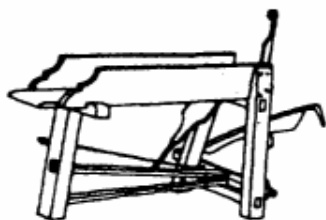
Glar-flaske: Glasflaske.

Glib(e): Fiskeredskab, specielt til Ålefiskeri i indre farvande (Limfjorden). Én mand gik med en trekantet trådnæt med åbning i den ene side, mens en anden med en stage jagede ålene deri.

Grimeskaft: Reb i hestens grime.

Grube/grue: Kedel i grube eller grue, gruekedel. Indmuret kedel over ildsted.

Hakkelseskiste med kniv: Aflang kasse med vippelig kniv til at skære hakkelse af halmen. Heste fodredes med hakkelse, ituskåret halm.

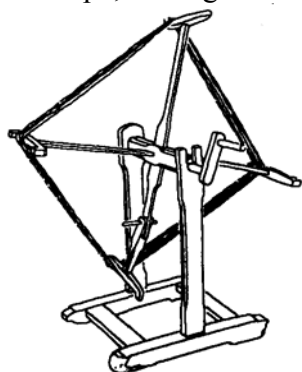
Halmkurv/-løb: Kurv flettet af halm og vidjer. Fingertyk halmpølse bundet lagvis sammen med vidjer, flækkede pilekviste.

Halværmer: Løse ærmer.

Haretøj: Indretning til at skærpe leen med ved hamring.

Skifte ordbog

Haspetræ: Garnhaspe; mens garnvindens arme sad vandrette, sad garnhaspens lodrette.

Hat- eller hatteslag: Mandshætte af sammensyet vadmel, der passede om hovedet, lod ansigtet frit og knappedes under hage, hals og bryst og faldt nede over skuldrene; ovenpå den sad atter luen eller hatten.

Haver/hauger: Sidestykkerne (fadingen) til vognen.

Hegle/hegel/hejle: Plade med lange ståltænder til kartning af hør (hamp).

Helmis/helmos: Gl. udmagret dyr af ringe værdi.

Hest: Betegnelsen "en hest" dækkede i reglen over en hingst.

Hjelmet: En hjelmet ko havde farvetegninger på hovedet af form som en hjelm.

Hoseblokke: De skabeloner, hvorpå de våde, valkede, strikkede strømper tørrede for at få den rigtige facon - den tids strømper blev strikket uden hæl.

Hoser: Strikkede strømper.

Hoveddyne: Hovedpude/tværdyne.

Hovedstykke: Hovedbeklædning - hat eller hue til kvinder.

Hovedvandsæg: Lugtedåse - i reglen af sølv.

Hovtang: Smedens store knibtang; brugtes forsk. steder også om en alm. knibtang.

Hugjern/huggejern: Stålmejsel/stemmejern.

Hulseng: Se alkove.

Hulskovl: Benyttedes til at kaste komet op i luften, så avnerne førtes bort af vinden.

Hummelsi: Si til humle ved ølbrygning.

Husgeråd: Husholdningsredskaber.

Skifte ordbog

Huspostil: Bønne- eller prædikensamling, som hørte til ethvert hjem.

Hverkens/hvergarn: Tosellet stof med islæt af uld og trend af hør (linned), tvist eller blågarn; werk = blå.

Hværresten: Slibesten.

Hække: Tremmesider til høstvogn.

Hængekube/hængekue: Se uds kud.

Høbåre: Redskab til at bære græs (hø) på.

Høllik: Rektangulært lærredstykke, delvis kantet med kniplinger. Anbragtes under spædbarnets hue oven på en trekantet snip; den bagtil nedhængende del af hølliken lagdes i fine læg.

Hølsklæde/hylsklæde/hølsken: Uldent lagen, også kaldet vår.

Hørgarn: Garn af heglet hør.

Ildebrand/ilding/ildingsbrand: Ildebrændsel.

Ildklemme: Ildtang.

Ildspand: Fyrfad, lille fad af messing/kobber på bordet med gløder til piben.

Jernplade i skorsten: Skorstensplade, hvorpå man fyrede i det åbne ildsted.

Kabus: Skindforet mandshue, syet af 4 stykker, de 2 bagerste så lange, at de kunne knappes om halsen eller slås bag om hovedet.

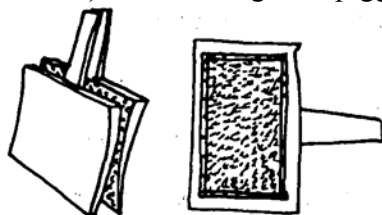
Kammerdug: Fineste hørlærred.

Kandbænk: Tallerkenrække.

Kandis: Brunt sukker (rørsukker).

Kapperølleke: Stor kvindekyse af pap, betrukket med blomstret kattun/sort fløjl.

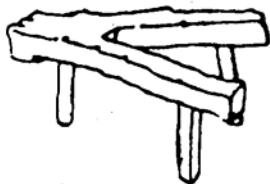
Karte (et par karter): Træhåndtag med pigge til kartning af ulden før spinding.

Kariol: Tohjulet vogn.

Skifte ordbog

Karstol/tapstol: Trebenet skammel, hvorpå karret stod under brygning.

Kasteskovl: Skovl til kornkastning i forbindelse med rensningen.

Kattun/kartun: Groft, glat bomuldsstof, evt. med påtrykte mønstre.

Kedelske/kjelske: Grydekrog til ophængning af gryde/kedel over ildsted bestående af 2 stænger, der kunne forskydes i forhold til hinanden, så gryden kunne lettes eller sænkes.

Kiste: Man havde ikke klædeskabe til sit tøj, som i stedet blev opbevaret i standkister.

Kistebænk: Bænk, hvis sæde var kistens låg.

Kjelde: Brønd.

Kjortel: Kjole/frakke til mænd.

Klinede vægge: I modsætning til murede vægge var klinede lervægge opsat over spinkle ris.

Klokke: Uldent underskørt.

Klæde: Ordet betegnede købte stoffer til forskel fra hjemmelavede.

Klyne: Tørv af æltet mosedynd.

Knup/knop: Huggeblok.

Korsklæde: Firkantet linned tørklæde, lagt i trekant, overkors. Oprindeligt anbragt under, men senere over huen og smykket med broderi/kniplinger.

Kovs/kovsken: Fladbundet fad med 2 ører (evt. uden ben) brugtes til ølpotte/vaskeskål.

Kramklæder: Købte klæder; kramlærred var købt lærred i modsætning til hjemmelavet.

Kube: Bikube, grynkube - løb af flettet halm eller halm og vidjer.

Kullet: Farvetegning på kreaturer. "En kullet ko" manglede horn.

Kue-gavl: Udskud ved gavl - hængekue.

Kursej/kirsej: Løst vævet og stærkt opkradset groft uldstof, oprindeligt fra byen Kirsey i Sussex i England.

Skifte ordbog

Kværn: Håndkværn, et par håndkværne (i bing), bestod - ligesom kværnen i møllen - af 2 riflede, runde sten, der maledede kornet. "Bing" var trærammen omkring kværnen.

Kåg: Mindre skib til sejllads i indre farvande.

Langjern: Det forreste skarpe jern på ploven; skar furen løs og var sat fast i plovåsen.

Legn: Drejeligt led til f.eks. fåretøjr.

Lejrer/leder: Høsthaver (fading) til kornkørsel; vognsiderne/bestod af tremmer.

Lejle: En lille beholder til øl - ølbimpel eller brændevinstræ.

Lersætter/stættekar: Sorte mælkefade af ler; brugtes, når mælken skulle sætte fløde.

Lin: Pandestrimmel af hørlærred, anbragt under huen. "Linned" - stof vævet af hør eller blå.

Livstykke: Underklædningsstykke for overkroppen uden ærmer - særlig til børn.

Lo: Tærskeladsen i laden, hvorfra den var afgrænset med lobalke.

Lyngle: Le med kort, kraftigt blad til at slå lyng med.

Lysegarn: Garn til lysenes væge af løstspundet hamp/bomuld.

Lyseklov: Primitiv stage til at klemme tynd prås (lys) fast i.

Lysesaks: Speciel saks til klipning (pudsning) af lysets væge.

Læsestang: Træstang, der med for- og bagreb spændtes over korn- eller hølæsset.

Løsholt: Vandrette tømmerstykker (sidebånd) i bindingsværk.

Malekammeret: Rum i stuehuset, hvor håndkværnen stod - forråds-kammeret.

Malt: Byg sat i blød til spiring til ølbrygning.

Manchesters: En slags fløjl, meget brugt til klæder, stammede fra byen Manchester.

Manglefjæl og trille: Manglestok med trille/mangletøj. Anvendtes til rulning af tøjet; ofte brugt som kærestegave.

Skifte ordbog

Morter: Metalkrukke til at støde krydderier.

Munk: Lang lerflaske (stentøj) med smal hals og øre; også kaldet abraham, gråmand, gammelmand, bimpel, bimle og skægmand. Anvendtes bl.a. til øl i marken.

Mælkestætter: Se lersætter.

Mærplag/-føl: Mær betegnede hunkøn, fortrinsvis hos heste.

Natskrin: Natstol -kloset.

Naver: Bor til udboring af hjulnav.

Netteldug: Lærredsagtigt stof, forarbejdet af nælde-taver, evt. stoffer af hør eller bomuld.

Nød: Se ungnød.

Olmerdug: Stof med hør- eller bomuldstrend og ulden islæt; oprindelig fra byen Ulm i Tyskland.

Oplod: Overdel, som sammen med nederdelen udgjorde kvindens dragt. Ofte var oplod en løs bluse båret over en særk med bæreseler, eller oplod af blårlærred syet fast til nederdelen af blårlærred.

Ostebænk/-hæk: Tremmehylde til ost.

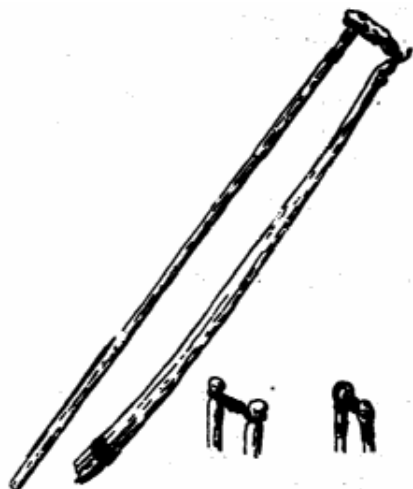
Pandepude: Pandestykke; sort, rektangulær pude (bind) af fløjel eller silke, kantet med sorte, hjemmegjorte kniplinger, glatte forned, men pibede foroven.

Pindhue: Strikket hue.

Platmenage: Opsats til krydderier.

Skifte ordbog

Plejl: Todelt håndredskab til tærskning af korn bestående af 2 stokke, skaft (handel) og slagel til at slå mod kornet; de 2 stokke var forbundet med et hængsel af læder.

Plovhøvl: Høvl til at pløje brædder med.

Plovsås: Hvilede på akslen mellem plovhjulene.

Potpourri: Vellugtende stof (evt. i krukke).

Pregel: Pregl, gren, syleagtigt redskab.

Pudesæt: Se pandepude.

Pyramide: Amagerhylde (hængehylde) med 3-4 hylder i trekantform til udstilling af pyntelige glas, kander og nips.

Raskes/Arrask: Tarveligt, let uldstof; oprindelig fra byen Arras i Flandern.

Remtræ: Tagremmen var de vandrette bælker foroven i bindingsværket, hvori de lodrette stolper var fæstnede.

Retterbænk: Bænk/bord i køkken til anretning af mad.

Rok: Redskab, hvor ulden blev spundet til garn ved hjælp af den hurtigt snurrende ten.

Ry/rye: Groft, loddent og opkradset uldstof.

Rålingshus/rollingshus: Beboelseshus = stuehus.

Rå sten: Soltørrede, ubrændte sten. Saks/saxes/sarses: Stof af saksisk uld.

Salsirken: Lille fad/skål til smør, dypelse mv. til at sætte på bordet.

Sandtørv: Hedetørv.

Skifte ordbog

Segl: Håndredskab, krum kniv til afskæring af kom. Aftryk i lak eller voks af en persons signet.

Sejerværk: Stueur.

Selde: Lav kasse af træ/halmkurv, hvor man siede melet til iblanding i dejen.

Signet: Metalplade med ejermandens initialer -evt. våben eller andre figurer; blev ved underskriften trykt i voks/lak (segl).

Sime: Halmreb, der snoes til tækkereb til stråtaget.

Sirts: Fint bomuldsstof med påmalede brogede mønstre.

Skabilkenhoved: Træblok/hueblok -evt. til parykker.

Skalmeje: Hyrdefløjte.

Skammel: Løs bæk uden ryglæn -stod langs bordets stueside.

Skattehavre: Utærsket havre til foder.

Ske-jern: Håndværktøj til fremstilling af skeer.

Skrav/skravl: Firkantet ramme med 4-6 opstående stærke pinde (stænger), som blev lagt over høst-vognens fading (lejrer), for at vognen kunne rumme mere.

Skrin: Lille kiste.

Skudspade: Spade til skudtørv (mosetørv/klyne).

Skudtørv: Tørv, der gravedes hele op af mosen i modsætning til æltede tørv; navnet skudtørv brugtes i Limfjordsegnene, men andre steder brugtes betegnelsen "klyne".

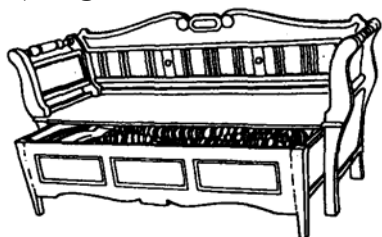
Skuffel: Redskab til at sætte brød i ovnen med, også kaldet ovnspade.

Skæghat: Kvindehue med hvid lærredsstrimmel -ofte kantet med kniplinger, anbragt langs kanten af huen over nakken fra øre til øre.

Skærekniv med kiste: Se hakkelseskiste med kniv.

Skifte ordbog

Slagseng(ested)/slagbænk: Foldbænk - en bænk, der kunne omdannes til seng.

Sold til korn: Ramme med svineskinsbund til at skille korn fra avner og halm.

Specerier: Krydderier.

Spigerbor: Vimmelbor, gammeldags bor med vimmelskaft.

Spølkum/spølskål: Stort drikkekar/hankeløs skål til afskylning og opvarmning af kopper mv. til varme drikke.

Stald: Stalden var kun til heste, mens køerne stod i fæhuset.

Standtønde: Fritstående tønde til foder.

Stavkar: Trækar af lodrette stave sammenholdt med gjorde (vidjer/metal).

Stob: Gammelt ord for kande, også rummål for 2 potter eller 1/2 kande.

Strenttæ/strænte/trångel: Haspetræ, garnvinde.

Strippe: Stavkar med den ene stav forlænget til hank. Brugtes som malkespand.

Strygehøvl: Snedkerens lange høvl.

Støbekar: Kar til at sætte korn/malt i støb (i blød).

Svøbereb: Til hølæs i forbindelse med et læssetræ.

Så/såe: Stort vand- eller mælkekar båret på en stang også kaldet en bære-såe.

Tag: Stråtage var oftere lavet af rughalm end rør. Materialet taltes i læs tag.

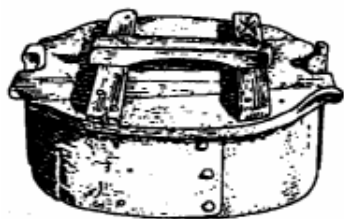
Tapstol: Trebenet stol til bryggerkarret, også kaldet karstol.

Tavelet/taburet: Hængehylde med 4-5 hylder, holdt sammen af lodrette - eller opad skrånende, da pyramide/amagerhylde, træstykker. Hylde til udstilling af pyntelige glas, kander og nips.

Tejkurv: Kurv til færdigkartet uld (tøjer, tejer).

Skifte ordbog

Tejne: Oval spånæske til madkurv.

Timse: Hårtimse håndsigte især til mel.

Tinrække/tinramme: Tallerkenrække.

Tosellet/tosel/toslet: Toskafet/toskaf: den enkleste lærredsvævning, hvor en islæt-tråd skiftevis gik over og under en trendtråd.

Trefod: Jernring på 3 ben, hvorpå gryden blev anbragt i ildstedet.

Tællestol/tællebænk: Stol/bænk til at sidde på samt fastgøre træstykket til, når man med en tællekniv forarbejdede træet til bl. a. træsko.

Udskud: Udskudshus = højremshus. Udskuddet er det knap 1 m brede mellemrum mellem den lave ydervæg og den bærende højrem med tilhørende ben (stolper). Over udskuddet løb udskudsremmen.

Uge: Vugge til børn.

Ungnød: Ungkreatur.

Vadmæl: Groft, hjemmelavet stof, hvor i al fald rendegarnet var uld.

Vindepind: Kort pind til at vinde garnnøgler på.

Viserværk/vise-værk: Ur med kun een viser.

Vråseng: Indelukket sengested/alkove -oftest i husets udskud.

Våningshus: Stuehus.

Vår: Uldent lagen.

Æske: Betegnelse for møbler og lignende af asketræ.

Øg: Hest af hunkøn.

Øksen: Fedestud.

Ørk: Kiste.

Begrebs-ordbog

Actum: Latin for sket/udfærdiget i slutningen af dokumenter i forbindelse med datering og angivelse af udstedelsessted.

Adelbonde: Selvejrbonde, modsat fester.

Adkomstbrev: Ejendomsskøde.

Afkald: Erklæring, hvorefter man frasiger en ret til/anerkender at have modtaget, hvad man har krav på - især om arv.

Aftægt: Forpligtelse for en besidder af en landejendom til at underholder en tidligere ejer/ bruger med evt. ægtefælle på livstid. Fastsattes som oftest ved en tinglyst aftægtskontrakt.

Aktuar: Retsskriver.

Alen: Længdemål for 62-63 cm.

Anker: Rummål for 40 og senere 38 potter (vin eller øl) à 0,96 l.

Annamme: Modtage.

Anno ætatis: Latinsk betegnelse for en persons alder.

Appertinentier: Tilbehør. Ting, som er løse fra hovedgenstanden, men tilhører den. Ved fast ejendom er nøgler og døre appertinentier.

Approbatation: Godkendelse.

Arvefæste: Fæsteform, hvor fæsteretten overførtes fra fæsteren til hans arvinger. Fæstegårdens ejer kunne normalt kun få den fulde ejendomsret tilbage, når ingen af fæsterens arvinger ønskede at overtage gården. Arvefæsteren havde undertiden ret til at pantsætte/sælge fæstegården, men ikke til at sælge dele af den. Arvefæste fik først hen i 1800-Årene større udbredelse på de private godser, hvorimod kronen i tiden for gik i spidsen for arvefæstereformen.

Arvelod: En persons tilfaldende arv.

Arveregler: Indtil 1857 arvede døtre kun halvt så meget som sønner (Søsterlod contra broderlod); dog kunne forældre i visse tilfælde lade døtre arve lige med sønner. - Fra 1845 arvede den længstlevende ægtefælle - foruden selvfølgelig halvdelen af boet - yderligere en broderlod.

Bedragende: Andragende.

Beneficium inventarii: Arvs og gælds fragåelse.

Billig: Rimelig, tålelig.

Begrebs-ordbog

Bol: 1/4 af en gård, i Sønderjylland en hel gård.

Bolsmand: Besidder af en ejendom, der er mindre end en gård (1 tdr. hartkorn) og større end et alm. husmandssted.

Bonitet: Kvalitet, godhed i forbindelse med jordvurdering.

Boslod: Betegnelse for den halvdel af boet, som tilkom hver ægtefælle i formuefællesskabet. Forekom tidligere i forbindelse med "boslods forbrydelse", der betegnede den fortabelse af vedkommendes formue, som indtrådte ved en række grovere forbrydelser. Afskaffedes 1824.

Brøstfæld/bygfæld: Mangler ved en gård efter syn ved fæsters død/afgang. Til ejendommen hørte efter loven en vis besætning bestemt efter hartkornet. Bygningernes mangler blev gjort op, så de til reparation nødvendige udgifter kunne føres på boets passiv-side som gæld til ejeren.

Cavere: Kautionere.

Comparent/-inden: Fra latin. Person, der møder for retten eller anden offentlig myndighed for at give forklaring.

Datum ut supra: Latin: Dato som ovenfor.

Dependere: Afhænge.

Ekstrakt: Uddrag (af dokument).

Emolumenter: Ekstra indtægter.

Extradere: Overdrage.

Facultas testandi: Speciel kgl. tilladelse til at oprette testamente. Anvendt for arveloven af 1845.

Favn: Længdemål for 3 alen/1 88 cm.

Fjerding: Rummål for 1/4 tønne, mens 1 fjerdingkar var 1/4 skæppe, altså 1/32 tønne.

Frd.: Forordning.

Gammelskat: Fast Årlig afgift på den enkelte ejendom, ansat efter matriklen 1688. Betegnelsen opstod efter indførelsen af den nye matrikel 1844 for at skelne mellem gl. og ny beregning.

Gmd./gdm.: Gårdmand.

Gaardfæster: Gårdmand dvs. bruger af en gård, modsat gårdejer.

Hjemle: Fastslå gyldigheden af noget - f. eks. adkomst til en ejendom.

Husbondhold: Selvejere skulle, når de ved arv/køb overtog deres gårde, yde husbondhold til kronen som anerkendelse af dens herlighedsrettigheder. Husbondhold blev oprindeligt betalt i varer, men afløstes i 1600-årene af penge.

Begrebs-ordbog

Husfolk: Husmandsfolk, oftest beboere af jordløse huse.

Ibidem: Latin: samme sted.

Inderste: Beboer/lejer af et jordløst hus.

Indfæstning: Betaltes ved overtagelsen af gården (fæstet), idet fæsteren herved anerkendte godsets ejer som sin husbond.

Insidder: Se inderste.

Inventarium: Fortegnelse over løsøre og besætninger mv. i et døds- eller konkursbo.

Kontributioner: Hartkornsskatter.

Kurator: Latin for værge/formynder for mindreårige/ikke myndige.

L.S.: Forkortelse af "locus sigilli" (latin) seglets plads.

Lateris/latris/latr.: Summen af de på en side anførte poster.

Lavvæрге: Lovformelig værge for en enke, der som kvinde ikke selv var myndig.

Lodsedler: Beviser for, hvor stor en forholdsmæssig andel (lod) i et bo, der tilkom de enkelte arvinger.

M.f.P./M.p.P.: Med ført Pen/Med paaholden Pen - når den pågældende ikke selv var i stand til at skrive sit navn.

Mad.: Madame.

Mageskifte: Byttehandel med fast ejendom.

Martini/Mortensdag: 11. november.

Michaeli/Mikkelsdag: 29. september.

Minde: Samtykke i minde, frivillig ordning.

Mons.: Forkortelse af det franske monsieur, herr. Anvendtes om folk udenfor bondestanden.

Navnlig: Nemlig.

Notar: Beskikket skriver, der affattede retsgyldige dokumenter.

Notarialprotokol: Protokoller i retsbetjentarkivet til registrering af notarialforretninger - bl.a. testamenter.

Opdræt: Opdragelse.

Begrebs-ordbog

Oplade: Afstå.

Overformynderiet: Institution under Justitsministeriet oprettet 1866. Forvaltede umyndiges og bortblevnes midler, båndlagt arv mv.

Per procura: P.p. = efter fuldmagt.

Prokurator: Sagfører.

Rbdlr.: Rigsbankdaler (indført 5.1.1813) - afløste kurantdaleren.

Rekognition: Grundbyrde på en ejendom, som ved ejerskifte betaltes af den nye ejer.

Resolution: Bekendtgørelse.

Revers: Modforsikring, genpart, pantebrev.

S.T.: Forkortelse for det latinske salvo titulo - med forbehold af titlen. Anvendtes bl.a. i breves indledningsformular for at undgå at opregne den pågældendes titler.

Salarium: Salær, vederlag (bl.a. til sagfører).

Salig: "Den salig mand/kone" betegnede, at vedkommende var død.

Skifte: Deling.

Stervbo: Dødsbo (af tysk: sterben = at dø) i forbindelse med skiftebehandlingen. "Stervbogården/stervbohuset" = dødsbostedet.

Stif-datter/-søn: Steddatter/-søn.

Sr., Seigneur: Fransk for herre. Brugtes i 1700-tablet om fornemme personer - omtrent som monsieur.

Subskribere: Underskrive.

Testere: Latin: bevidne.

Testes: Vidner.

Ungefær: Tysk: cirka.

Ut supra: Som ovenfor.

Vis/en vis arv: Den del af arven, der ikke bestod af usikre udestående fordringer.